

Morten Timmermann Korsgaard
Hannah Arendt og pædagogikken
Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2014

Inden for de seneste årtier har den tyskfødte amerikanske filosof Hannah Arendt fået en stigende opmærksomhed som politisk teoretiker. Arendt døde i 1975, og hendes politiske teori har også inspireret nyere pædagogisk tænkning, hvilket blandt andet ses i Mordechai Gordons bog *Hannah Arendt and Education. Renewing Our Common World* fra 2001, Anna Firlas bog *Der pädagogische Begriff Verantwortung im Denken Hannah Arendts: Zwischen Politik und Pädagogik* fra 2012 samt Helen Gunters bog *Educational Leadership and Hannah Arendt* fra 2015. Hoveddelen af denne pædagogiske tænkning trækker især på Arendts politisk teoretiske hovedværk *Menneskets vilkår* fra 1957, der især benyttes som afsæt for udvikling af en tidsvarende kritisk og demokratisk pædagogik.

Den danske pædagog og pædagogiske filosof Morten Timmermann Korsgaard har skrevet en interessant og velformidlet bog, der i stedet tager sit primære udgangspunkt i Arendts egne udkast til en pædagogik. Arendt udarbejdede ganske vist aldrig nogen egentlig pædagogisk teori, men i hendes forfatterskab man kan til gengæld finde et par udkast til et syn på pædagogik. Det drejer sig nærmere bestemt om de to mindre tekster *Reflections on Little Rock* og *The Crisis in Education* fra tiden omkring 1957/8. I disse tekster udfolder Arendt især en kritik af datidens progressive amerikanske pædagogik, og det gør hun ved at lancere et alternativt perspektiv på uddannelse og pædagogik, der balancerer imellem konservatisme og fornyelse. For det første går Arendts kritik i den forbindelse umiddelbart fint i tråd med den aktuelle danske kritik af reformpædagogikken, men det er ikke Korsgaards hovedærinde at lave denne kobling. Hans primære ambition er i stedet at sammenfatte og formidle Arendts udkast til et syn på pædagogik, og det vil han først og fremmest med henblik på at kunne bringe dette syn i dialog med vor samtids to mest dominerende bud på pædagogiske og uddannelsesmæssige sammenhænge: Henholdsvis teorien om det lærende samfund og konkurrencestatspædagogikken, der netop italesættes som reformpædagogikkens afløser. For det andet indeholder Arendts skrifter som nævnt et element af konservatisme, der er fremmed for de aktuelle lærings- og konkurrencestatstilgange, og derfor kan Korsgaard samtidig benytte Arendt som afsæt for en kritik af de to bud.

Korsgaard indleder sin bog med at skildre overlappet imellem læringsparadigmet og konkurrencestatspædagogikken, der begge underordner pædagogikken et politisk ideologisk ideal for samfundet og dets borgere. I den forbindelse knytter begge bud an til et konkurrenceimperativ og anlægger et instrumentelt effektivitetsperspektiv på pædagogikken. Det indebærer blandt andet,

at tilgangene adopterer evidensstilgangen fra det medicinske felt, hvorfor pædagogikken skal vurderes på, hvad der virker snarere end på, hvad vi egentlig vil med den. Konsekvensen er, at uddannelsesfeltet i disse år undergår en generel økonomisering, hvormed feltet mister sin selvstændighed og underlægges et mere overordnet arbejdsmarkedsperspektiv. I modsætning N.F.S. Grundtvigs tanke om skolen for livet får vi derfor en idé om skolen for konkurrencen som markedslogik, og denne idé bliver indlemmet i en altomsluttende politisk-økonomisk rationalisering af menneskelivet og samfundet. Arendt er imidlertid generelt skeptisk over for den blinde tiltro til fornuften og den medfølgende bestræbelse på at instrumentalisere tilværelsen, og dermed er hun især beslægtet med den sene Martin Heideggers teknologikritik og den tidlige kritiske teori hos Theodor W. Adorno og Max Horkheimer. Samtidig fastholder Arendt, at pædagogikken ikke alene bør unddrage sig teknologiens og økonomiens herredømme, men at den også må adskilles fra den politiske sfære. Det er netop betoningen af denne adskillelse mellem det politiske og det pædagogiske, som Korsgaard mener bliver overset af de aktuelle bestræbelser på at gøre Arendts politiske teori til udgangspunkt for en pædagogisk tænkning. Samtidig er betoningen grunden til, at Korsgaard derfor vælger at begive sig ud i eksperimentet med at udforske, hvad resultatet mon bliver, hvis man loyalt følger i fodsporet af Arendts egne tekster om pædagogik.

Som Korsgaard påpeger, må Arendt lade pædagogikken balancere imellem konservatisme og fornyelse, fordi hun mener, at pædagogikken har en dobbelt opgave. Dels skal pædagogikken beskytte barnet, og dels skal den beskytte verden. Mens opdragelsen hører til i hjemmet og dermed i den private sfære, hører pædagogikken og uddannelsen til i skolen, som befinder sig i en mellemverden mellem det private og det offentlige. Skolens opgave er med andre ord at introducere børnene til verden og dermed i en mere snæver forstand til det politiske handlingsliv i den offentlige sfære, som børnene træder ind i som voksne. Eftersom børnene endnu ikke er klar til at begå sig i den offentlige verden, må skolen imidlertid skærme børnene fra offentligheden, uden at skolen dermed vanarter til en kunstig børneverden. Samtidig må skolen kunne medvirke til, at verden skærmes fra børnene, sådan at de ikke vælter verden men derimod fornyer den, når de bliver voksne.

Ifølge Arendt er det en ulykke, at den moderne reformpædagogik netop iscenesætter skolen på børnenes præmisser og sætter legen i centrum, hvormed lærerens og pædagogernes autoritet undermineres. Autoritetens opgaver var traditionelt at sørge for en overlevering af den gamle verden på en måde, hvor denne verden netop fornyes af de nytilkomne generationer uden samtidig at bliver forandret i grunden. Hvis vi følger Arendt, må autoriteten altså genoprettes, men denne genoprettelse må også finde sted på en måde, som adskiller sig fra den aktuelle lancering af læreren som klasseleder. Hvorfor?

Fordi klasselederen lige præcist er et instrument – og dermed en agent – for en bestemt politisk-økonomisk rationalitet og således slæber hele læringsparadigmet og konkurrencestatsideologien med sig ind i klasseværelset. Ifølge Korsgaard er det netop afgørende, at læreren igen bliver en autoritet i sin egen ret uden blot at blive reduceret til et instrument for mere overordnede magtstrukturer.

Korsgaard holder sig ikke snævert til Arendts pædagogiske tekster men knytter i stedet disse tekster til hendes øvrige filosofiske projekt. I *Menneskets vilkår* beskriver Arendt, hvordan det moderne samfunds krise skyldes, at menneskets fremstilling af genstande og dets politiske handlingsliv i offentligheden fortrænges til fordel for en tiltagende betoning af arbejdslivets allestedsnærværende nødvendighed. Den nødvendige politik er ligesom den arbejdsmarkedsforberedende skole lige præcist et resultat af denne fortrængning, som indebærer, at det sociale liv med dets normalitetskrav og konventioner bliver altdominerende for mennesket. Hermed tildækkes det uforudsigelige og unikke aspekt ved den menneskelige eksistens, som ifølge Arendt og dermed Korsgaard må reddes ved at pædagogikken igen adskilles fra økonomien og markedets konkurrencecelogik.

Ifølge Arendt er det ikke bare vor tids pædagogik og offentlige handlingsliv men også filosofien, der er præget af reduktion. Lige siden Platon har filosofien således nedvurderet det aktive liv til fordel for det kontemplative liv, der ganske vist har en afgørende betydning for mennesket, i det omfang filosofien er tænkning. I bogens afslutning forsøger Korsgaard at udfylde de manglende huller i Arendts pædagogiske tænkning, og her gør han lige netop gældende, at tænkningen bør være pædagogikkens vigtigste opgave som en forberedelse til det voksne handlingsliv.

Korsgaards bog er meget spændende og tankevækkende samt ganske velskrevet. Bogens styrke består, i at Korsgaard forsøger at følge Arendt på en loyal måde, men vores styrker er næsten også altid vores svagheder. Arendt følger nærmest Heidegger i sin betoning af tænkningens betydning, men hun falder derfor også selv lidt under for hendes egen problematisering af den kontemplative filosofis mangler. Arendts filosofi peger ganske vist mod praksis, men den er ikke særlig anvendelsesorienteret.

Anders Dræby Sørensen,
e-mail: ands@edu.au.dk
Aarhus Universitet, Danmark